

Gepubliceerd in: "Rudolf Steiner als maatschappijvernieuwer", 2014

Interview met Koos Bakker, oprichter van biologische levensmiddelenhandel Odin Estafette

"Het Odin Estafette model loopt vooruit op de toekomst"

Rudolf Steiner had radicale ideeën voor economische vernieuwing. Bedrijfskapitaal zou niet langer privaat verhandeld moeten worden, maar beheerd worden door bijvoorbeeld stichtingen zonder winstoogmerk. In het economische leven zouden consumenten, producenten en handelaren onderling moeten samenwerken en afstemmen in associaties. Zo zouden de klanten het beste bediend worden en de producenten een eerlijk inkomen kunnen krijgen. Odin Estafette, een groothandel in biologische voeding die ook 18 biologische winkels, een webwinkel en een bezorgdienst runt, maakt sinds 30 jaar serieus werk van deze ideeën. Een interview met oprichter Koos Bakker.

Door Arjen Nijeboer

Odin ontwikkelde ooit het biologische groente- en fruitabonnement. Momenteel krijgen 15.000 klanten elke week voor een vaste prijs een tas met groenten of fruit, met informatie en recepten. Volgens Bakker heeft die werkwijze verschillende voordelen. "Ik merkte bij telers steeds weer dat ze behoefte hadden aan een vast bedrag waarvan ze konden leven en werken. Telers en boeren willen vooral een stabiel inkomen. De consumenten hebben behoefte aan goede producten tegen een voordelige prijs en aan informatie. Wij, de tussenhandelaren, hebben de taak om te bemiddelen tussen beide partijen. Door de abonnementsvorm hebben boeren zekerheid over afzetmogelijkheden. Het voorkomt verspilling en onnodig afval. En voor de consumenten zijn groente en fruit zo goedkoper. Ze krijgen gezonde producten voor relatief weinig geld. Het is een vorm van samenwerken waarbij iedereen wint."

Oorsprong

Bakker herinnert zich nog goed hoe het idee van het groenteabonnement ontstond. "We hadden destijds een biologische groothandel met 20 medewerkers. Op vrijdagmiddag mochten de medewerkers de

overgebleven groenten mee naar huis nemen. De bloemkool was altijd meteen weg maar de witlof bleef steeds liggen en die moesten we dan alsnog weggooien. Toen zijn we alle overgebleven groenten gaan verdelen over kisten, 20 kisten voor 20 medewerkers. En die waren daar heel blij mee, niemand klaagde over de witlof. Later zaten er wel eens groenten in de kist die de medewerkers niet kenden. Daarom deden we er informatie en recepten bij. Zo is het idee van het groenteabonnement geboren. Vervolgens hebben we in mijn woonplaats Koedijk een test gedaan. Mijn vrouw heeft toen aan 10 moeders van de school gevraagd om mee te doen. Toen werd het heel gezellig bij ons in de schuur en kreeg ik het vermoeden dat dit wel eens zou kunnen gaan werken.”

Zeggenschap

Hebben consumenten op deze manier niet weinig te zeggen over hun consumptie? “Kijk, een supermarkt bepaalt in feite ook wat mensen eten. De ene keer leggen ze sperziebonen in het schap, de andere keer rode bieten. De klanten hebben nauwelijks manieren om aan te geven wat ze eigenlijk zouden willen. Daar zijn wij al een stuk verder mee. Via de abonneetelefoon, email en klantenpanels geven klanten bij ons steeds aan wat hun behoeften zijn. Daar proberen wij dan op in te spelen. We organiseren ook open dagen bij boeren waarop klanten hun voorkeuren kunnen aangeven. De klantenpanels zijn er niet alleen voor klanten om hun wensen door te geven, maar ook voor producenten om ideeën voor te leggen. Want consumenten kunnen niet vragen om iets waarvan ze niet weten dat het bestaat. Producenten hebben immers veel deskundigheid. Wij merken dat consumenten veel behoefte hebben aan informatie over producten en producenten. Ze willen helemaal niet de producenten aan een trektouwtje houden, maar ze willen met hen in gesprek, weten wat mogelijk is. Het gaat om de dialoog.”

Eigendom

Ook het eigendom en de organisatie van Odin Estafette zijn op een bijzondere manier geregeld. “In het verleden waren we een commanditaire vennootschap, een CV, waarvan het kapitaal was ondergebracht in een stichting. Het bedrijf is dus geen privé-eigendom en kan niet verkocht worden. Die vorm heeft lang goed gewerkt, maar door de groei – we hebben nu 300 medewerkers en een jaaromzet van 45 miljoen euro – liepen we toch tegen beperkingen op. In een CV ben je als vennoot persoonlijk aansprakelijk, dat is een risico waar wij als oprichters wel mee konden leven, maar vooral jongere medewerkers aarzelden terecht om op die manier te werken. Daarnaast hadden we behoefte aan

meer vermogen. We wilden niet afhankelijk zijn van de banken, konden daar voor onze groei ook moeilijk leningen krijgen, en mede omdat we ons kapitaal niet verkopen konden we geen aandelenemissie doen. Daarnaast zochten we naar nog steviger verbindingen met de klanten, de telers en de overige stakeholders. Dat is binnen een CV maar beperkt mogelijk. Daarom hebben we twee jaar geleden het bedrijf omgevormd in een coöperatie. Deze heeft drie soorten leden: de klanten, de medewerkers die als ondernemers verantwoordelijkheid willen dragen, en de kapitaalleden. Het kapitaal is nog steeds ondergebracht in een stichting. Maar door de coöperatieve vorm kunnen we nu alle stakeholders verenigen in een community, met voordeel voor allen. Klanten bijvoorbeeld kunnen lid worden van onze coöperatie voor 100 euro. Daarnaast kunnen leden een vaste maandelijkse bijdrage betalen in de lasten van de winkels die we exploiteren. In ruil daarvoor krijgen ze producten tegen ledenprijzen die gemiddeld 20 procent lager liggen. Vanaf een wekelijkse besteding van 24 euro zijn klanten al goedkoper uit. Het voordeel is dat het ons werkkapitaal en meer zekerheid verschaft. Daardoor kunnen we voor iedereen voordeliger werken.”

Nieuwe initiatieven

Twee maanden geleden begon Odin Estafette een bezorgdienst. “Via onze webwinkel kunnen mensen alle mogelijke biologische en biodynamische producten bestellen. Die bezorgen we dan thuis of op het werk, nu nog alleen in de regio’s Amersfoort, Breda, Den Bosch, Tilburg en Delft en in de toekomst op meer plekken in Nederland. Hier kunnen mensen ook producten bestellen buiten de groente- en fruitabonnementen om.”

Een ander nieuw initiatief is het verzorgen van bijen op landbouwbedrijven die leveren aan Odin Estafette. “Uit de gewone prijsvorming in de markt komen de meeste biologische boeren niet tot dat soort innovatie en ontwikkeling. Daar is financieel eenvoudigweg geen ruimte of tijd voor. De bijen zijn daar de dupe van. Maar die bijen ondersteunen wel allerlei wezenlijke processen op de bedrijven. Door de komst van bijen komt van alles in beweging. Het zijn letterlijk warmtewezens, die bijzondere kwaliteiten brengen. Odin verzorgt nu vanuit de ledenbijdragen zo’n 40 bijenvolken op 8 landbouwbedrijven. Onze leden werken als vrijwilligers mee. In onze visie is de toekomst van de landbouw en onze voedselvoorziening een gemeenschapsvraagstuk. Nu is dit geheel gefragmenteerd. We willen geen economie die verdeelt en heerst, maar een economie die juist heelt en verbindt. De boeren bewerken het land in opdracht en met mandaat van de community, en de community leeft daarvan, financiert het mee, en deelt mee in de risico’s en in de voordelen

die ontstaan dankzij die samenwerking. Zo ontstaat en groeit verbinding, continuïteit, betrouwbaarheid, voedselkwaliteit die betaalbaar is terwijl de producenten een eerlijke prijs krijgen.”

Andere economie

Bakker is ervan overtuigd dat we naar een dergelijke manier van economie bedrijven moeten. “Kapitaal is geen economisch goed, het is nooit bedoeld om te worden geconsumeerd. Als een privépersoon eigenaar is of exclusief aanspraak maakt op het bedrijfsvermogen, dan kan dit sterk verstoringen werken op de andere factoren: hoe je medewerkers belooft, hoe je inkoopt, de prijzen voor de consumenten, de voedselkwaliteit enzovoort. Vooral als de kapitaaleigenaar een exitstrategie heeft, dan levert dat problemen op. Als een bedrijf qua boekwaarde een miljoen waard is, dan is de verkoopwaarde wel 5 miljoen. Een volgende eigenaar wil dan ook rendement hebben over die 5 miljoen en niet over 1 miljoen. Dat trekt veel geld uit het bedrijf dat anders op een andere manier werkzaam had kunnen zijn. In zo’n situatie wordt er vaak ook iemand op dat bedrijf gezet die als voornaamste taak heeft dat hoge rendement uit dat bedrijf te halen. Dat is vaak niet goed voor de klanten en de medewerkers. Wij hebben ons bedrijf niet aan de coöperatie verkocht, maar geschonken. Het bedrijf dient er uitsluitend voor om gezond voedsel uit een gezonde landbouw voor consumenten beschikbaar te stellen. En de betrokken medewerkers een stabiele arbeidsplek en zinvol en nuttig werk te verschaffen.”

“Landbouw en voedsel worden steeds meer gedomineerd door de multinationals en het grootkapitaal, ook doordat er in hoge mate geautomatiseerd wordt en voedsel over de hele wereld wordt gesleept met alle kwetsbaarheden van dien. Vroeger verdienden boeren over het algemeen goed, dan willen banken wel lenen. Maar ze verdienen steeds minder en dus hebben ze ook steeds meer moeite om financiering aan te trekken. Elke week stoppen er alleen Nederland al 10 agrarische bedrijven. Hierdoor, maar ook door de energieschaarste, de klimaatverandering, de erosie en afnemende bodemvruchtbaarheid, de enorme verschillen tussen arm en rijk, de afhankelijkheid van politiek instabiele landen enzovoort, zal onze mondiale en ook onze lokale voedselvoorziening steeds meer in de knel komen. Nog even los van de problemen rondom voedselveiligheid en voedselkwaliteit. Het perverse van dit systeem is dat overal gepredikt wordt dat het huidige systeem voor de consument het beste is. Of dat er nou eenmaal geen alternatieven zijn. Maar kijk eens naar de gevolgen. Dit kan en moet anders.”

“Ik wil dat de hele voedselketen, van productie van tot consumptie, uit het bereik van de politiek en uit het bereik van de kapitaalsfeer en de multinationals terug gaat naar de burger. De toekomst is dat burgers hun eigen verantwoordelijkheid nemen voor het functioneren van die keten. Als consumenten, als burger, als financier en als sponsor van alle culturele randvoorwaarden die daarvoor nodig zijn. Dat is in de kern de toekomst die wij als coöperatie Estafette Odin voor ons zien.”

Meer informatie

www.estafette.org

www.estafettebezorgdienst.nl

www.odin.nl

www.estafettewinkel.nl